

Räcker det med en pizza för att bilda folket?

En kartläggning av kommunernas anslag till studieförbunden 2005

FOLKBILDNINGSFÖRBUNDET STUDIEFÖRBUNDENS INTRESSEORGANISATION

INLEDNING

45 kr. Så mycket, per invånare, anslår kommunerna i runda tal till studieförbunden 2005. Och så mycket kostar, i runda tal en pizza! Frågan vi snabbt ställer oss är: Är det vad det är värt att ha ett levande studiecirkel- och kulturutbud i kommunen?

Med tanke på att många av de stora utmaningar som kommunerna står inför handlar om att möta invånarna och att skapa motivation och engagemang för förändring så borde studieförbunden vara en naturlig aktör att vända sig till. Det förutsätter att kommunen stödjer studieförbundens närvaro och verksamhet i kommunen.

Folkbildningsförbundets kartläggning av kommunernas stöd till studieförbunden visar fortsatta neddragningar av anslagen till studieförbunden trots att kommunernas ekonomi för närvarande är relativt stark.

Det samlade generella kommunanslaget för 2005 uppgår till 405 miljoner kronor. Detta är en minskning från 2004 med ca åtta miljoner kronor.

Riksdag och regering har vid upprepade tillfällen uttalat att ”folkbildningen är ett nationellt ansvar för såväl stat som kommuner och landsting”. Vår kartläggning visar att det finns brister i kommunernas ansvarstagande för en fri och tillgänglig folkbildning.

Kommunanslaget utgör, näst efter statsanslaget till folkbildningen, det viktigaste stödet till folkbildningen. Det är därför mycket oroväckande att det samlade kommunanslaget till studieförbunden minskar för 14:e året i följd.

Trots att det kommunala anslaget till studieförbunden sjunker också i år totalt sett, är det fler kommuner än förra året som väljer att öka stödet till studieförbunden. Några kommuner ökar stödet med betydande summor. Det är också glädjande att den kommun som år efter år anslår mest per invånare, Eskilstuna, väljer att behålla stödet på samma höga nivå. I Eskilstuna säger man, klokt nog, att man inte har råd att inte stödja studieförbunden.

Vi är övertygade om att studieförbunden och kommunerna har mycket att vinna på att i högre utsträckning ta vara på varandras resurser – för medborgarnas och lokalsamhällets bästa. De samtal som förts mellan studieförbund och kommuner på de regionala dialogkonferenser som Folkbildningsförbundet har arrangerat tillsammans med Sveriges kommuner och landsting det senaste året bekräftar den bilden.

Folkbildningsförbundet hoppas att den här kartläggningen kommer att användas som underlag för en fortsatt diskussion om studieförbundens betydelsefulla roll i lokalsamhället och om samhällets ansvar för att värna en fri och livskraftig folkbildning, tillgänglig för alla människor.

Maicen Ekman
Generalsekreterare
FOLKBILDNINGSFÖRBUNDET
- studieförbundens intresseorganisation

KARTLÄGGNING AV KOMMUNERNAS STÖD TILL STUDIEFÖRBUNDEN
Folkbildningsförbundet kartlägger, i samarbete med de 20 länsbildningsförbunden, varje år kommunernas stöd till studieförbunden.

Sammanställningen av anslagen till studieförbunden bygger på de uppgifter som kommunerna själva lämnar. De siffror som presenteras för innevarande år är kommunernas budgeterade belopp. Det verkliga utfallet kan därför komma att förändras. Siffrorna för tidigare år är korrigerade så att de visar det verkliga utfallet av anslagen till studieförbunden.

Kommunerna tillämpar idag en rad olika fördelningsmodeller för stödet till studieförbunden. Många följer i stort statens modell för anslagsgivning och fördelning, men alltför många kommuner utvecklar egna modeller. Det är i vissa fall svårt att bedöma om anslagsgivningen innebär ett stöd till den fria folkbildningen, dvs att studieförbunden erhåller ett generellt stöd för sin folkbildningsverksamhet eller om stödet är så utformat att det snarast rör sig om riktade bidrag till verksamhet för särskilda grupper, projekt eller liknande.

Den kännedom om fördelningsmodeller som Folkbildningsförbundet har visar en tendens till ökad styrning från kommunernas sida över studieförbundens verksamhet genom fördelningsmodeller för anslagsgivningen. Det finns också modeller där studieförbunden i dialog med kommunen kommer överens om särskilda prioriteringar.

ANSLAGSUTVECKLINGEN

Det samlade generella kommunanslaget år 2005 uppgår till 405 miljoner kronor, vilket är en minskning från 2004 med ca åtta miljoner kronor (- 1,9%). De samlade kommunala anslagen har minskat varje år sedan 1992. Jämfört med läget för tio år sedan har kommunanslaget minskat med sammanlagt ca 121 miljoner kronor eller 23%. Omräknat med penningvärdeförsämringen är neddragningen på tio år nära 30%.

Tabell 1 Anslagsutvecklingen 1996 - 2005

År	Anslag tusen kr	t tkr +/-	% +/-	Kr/inv
1996	526 420	- 18 841	- 3,5	59,22
1997	505 660	- 20 760	- 3,9	57,50
1998	493 807	- 11 853	- 2,3	56,06
1999	469 627	- 24 180	- 4,9	53,05
2000	462 624	- 7 003	- 1,5	52,20
2001	454 552	- 8 072	-1,7	51,20
2002	446 357	- 8 195	-1,8	50,07
2003	439 353	- 7 004	-1,6	49,11
2004	413 020	-26 333	-6,0	46,22
2005	405 193	-7 827	-1,9	44,95
Jfrt anslag 1996		-121 227	-23,0	-14,27
Jfrt anslag 2001		-49 359	-10,9	- 6,25
Jfrt 1996 KPI-omräknat			-29,2	
Jfrt 2001 KPI-omräknat			-16,1	

Utöver de generella anslagen ger kommunerna innevarande år 6,7 miljoner kronor i riktade bidrag till studieförbunden. Det är drygt 3 miljoner kronor mindre än för 2004.

Antalet kommuner som ökar sina anslag i kronor räknat är i år 44 stycken att jämföra med föregående års 19 stycken. Störst ökning står Uppsala (+ 3 199 000 kr) och Sigtuna (+ 500 000 kr) samt Österåker, Norrtälje och Botkyrka (samtliga + 200 000 kr) för. I Uppsala kommun redovisades föregående år riktade bidrag om ca 2,4 miljoner kronor medan innevarande år det istället skett en rejäl ökning av det generella anslaget.

Den största ökningen procentuellt räknat sker i Sigtuna (+ 200%), Ekerö (+ 86%) och Österåker (+ 57%) som alla ökar anslagen med mer än 50%. Anledningen till den stora procentuella ökningen i Sigtuna är att kommunen tidigare år genomfört stora nedskärningar. Under en period tog Sigtuna kommun helt bort stödet till studieförbunden.

För 2005 är det 80 kommuner som sänker sitt anslag, jämfört med 122 kommuner förra året. De kommuner som gör de största neddragningarna av de generella anslagen i kronor räknat är Norrköping (- 2 990 000 kr), Vellinge (- 700 000 kr), Sundsvall (- 624 000 kr) och Sollentuna (- 564 000 kr). I Norrköping fattades beslut om neddragning mitt under pågående budgetår och som skäl till neddragningen på stödet till studieförbunden har bland annat angivits ekonomiska svårigheter för en lokal ishockeyförening.

Den största procentuella neddragningen gör Solna och Vellinge som tar bort sina anslag helt. Vellinge tog bort sitt anslag redan vid halvårsskiftet 2004 men detta får fullt genomslag i statistiken först i år.

166 kommuner ger oförändrade generella anslag i kronor räknat jämfört med föregående år. Tabeller med uppgifter om kommunerna länsvis samt största ökning respektive minskning finns som bilaga till rapporten.

ANSLAG PER INNEVÅNARE

Det genomsnittliga anslaget per innevånare är nu 44,95 kronor. År 1991 var motsvarande belopp cirka 78 kronor per innevånare. Högst anslag per innevånare har, liksom föregående år, Eskilstuna (140,60 kr/inv.). De är tillsammans med Arboga de enda kommuner som har ett anslag som överstiger 100 kr/inv. År 1992 var det hela 34 kommuner vars anslag i genomsnitt översteg 100 kronor/inv.

Det är värt att notera att anslaget i genomsnitt per innevånare påverkas av de beslut kommunen fattar om anslagets storlek men också av minskning/ökning av befolkningstalet i respektive kommun.

ELVA KOMMUNER GER INGET ANSLAG TILL STUDIEFÖRBUNDEN

Kartläggningen visar att elva kommuner inte ger något anslag alls till studieförbunden. Sju av "0-kommunerna" finns i Stockholms län där, från och med i år, också Solna helt har tagit bort sitt anslag till studieförbunden. Övriga "0-kommuner" är Nordanstig, Surahammar, Vellinge och Älvkarleby.

Tabell 2 Kommuner utan generellt anslag till studieförbunden 2005

Danderyd (nollade 2000)	Surahammar (2003)
Lidingö (1997)	Täby (2000)
Nacka (1999)	Vaxholm (2004)
Nordanstig (2004)	Vellinge (2005)
Salem (2000)	Älvkarleby (2004)
Solna (2005)	

KOMMUNERNAS EKONOMI OCH FRAMTIDA UTMANINGAR

Ett grundläggande skäl för samhällets stöd till folkbildningen är att den bidrar till en demokratisk utveckling av samhället. Ett annat grundskäl är att folkbildningen bidrar till att ge kvinnor och män möjligheter att påverka sin livssituation och skapar engagemang för att delta i samhällsutvecklingen.

Kommunernas stöd till folkbildningen är ett frivilligt åtagande och regleras inte i lag. Varje kommun har naturligtvis ett ansvar att stärka och utveckla den lokala demokratin, men också att ge kommuninvånarna en god service och möjlighet till utveckling. En stark demokrati utmärks av en process där människor ges inflytande över och har engagemang att medverka i diskussioner och beslut som rör samhällets utveckling.

Den kommunala ekonomin är för närvarande relativt stark och uppvisade 2004 ett totalt överskott på 2 miljarder kronor. 2005 förväntas bli kommunernas starkaste år sedan början av 90-talet med ett överskott på 9 miljarder kronor. Hela 83% av kommunerna anger att man förväntar sig klara en ekonomi i balans.

Kommunernas kostnader för kultursektorn har ökat med 9 % sedan 1996, enligt Sveriges kommuner och landsting. Det är de egna kommunala kulturinstitutionerna som har fått ökade anslag, medan anslagen till studieförbunden skurits ned under samma period med drygt 14%.

När Sveriges Kommuner och Landsting under en längre tid samlat en grupp om 100 politiker och tjänstemän från 75 kommuner i ett Framtidsprojekt har ett antal trender och utmaningar med bäring på kommunerna utkristalliserats. Denna grupp av kommunala ledare har själva angett att den största framtida utmaningen för kommunerna är att lyckas med att öka medskaparandan bland medborgarna. Kommunerna måste med andra ord, för att lyckas med en positiv utveckling, förmå att engagera medborgarna i aktuella kommunpolitiska frågor och få innevånarna att känna att de är delaktiga i den utveckling som sker. Det kräver en stor närhet till människorna och att det finns en mångfald av mötesplatser och fora där människor utifrån sina egna förutsättningar kan ta plats.

Andra stora utmaningar för den kommunala verksamheten som gruppen identifierade var att minska ohälsan, öka öppenheten för inflytande från andra kulturer, att arbeta för jämställdhet och mångfald och skapa stimulerande livsmiljöer. För att möta utmaningarna inom dessa områden krävs en närvaro av medborgarna i kommunen. De måste lyssnas på, engageras, motiveras, tillfrågas, utbildas etc.

När det gäller samhällstrender som påverkar kommunerna anger gruppen att en ökad mångfald är det som kommer att påverka kommunerna allra mest. Andra trender gruppen ser är bland annat att informationsflödet tilltar, en ökad ohälsa men även hälsomedvetenhet liksom att utbildningens betydelse ökar och ett minskat engagemang i traditionell politik. För att parera dessa trender krävs att både medborgarna och beslutsfattarna ges möjlighet att öka sin förändringsberedskap inför en allt snabbare utvecklingstakt.

Folkbildningsförbundet menar att studieförbunden utgör en resurs för att klara dessa utmaningar och möta trenderna.

STUDIEFÖRBUNDEN BIDRAR TILL LIVSMAKT OCH LOKAL UTVECKLING

Utöver folkbildningen uppdrag att stärka och utveckla demokratin, har staten uttalat som folkbildningens uppgift att bredda kulturintresset i samhället, öka delaktigheten i kulturlivet samt främja kulturupplevelser och eget skapande.

Varje år genomför studieförbunden cirka 320 000 studiecirklar med 2,2 miljoner deltagare. Studieförbunden finns för människor, nära människor i deras vardagliga miljö. Studieförbunden bedriver folkbildning i landets alla kommuner och på praktiskt taget alla orter. Studieförbunden har en bred verksamhet som dels riktar sig till allmänheten med ett öppet cirkelutbud, dels genomförs i samverkan med de cirka 270 medlemsorganisationerna.

Studieförbunden har redan idag många verksamheter som bidrar till att hantera såväl de utmaningar som kommunerna står inför som de trendområden som identifierats. Studieförbunden har också beredskap att initiera nya verksamheter efter de behov som finns hos medborgarna, föreningslivet och lokalsamhället.

Studieförbunden är också landets största kulturarrangör med 220 000 kulturprogram varje år som lockar 15 miljoner deltagare. Den statliga utvärderingen av folkbildningen som presenterades 2004 konstaterar att folkbildningen spelar en mycket viktig roll för ett brett och varierat lokalt kulturliv och ingen annan skulle fylla ut det tomrum som riskerar att uppstå, om studieförbundens aktivitet på kulturområdet minskar. Enligt utvärderingen innebär detta en förlust både för medborgarna och lokalsamhället, inte bara ur kulturpolitiskt perspektiv utan också för att verksamheten har så många andra värden för deltagarna och därmed för samhället.

Det är lätt att ge exempel på hur studieförbunden bidrar både till en stärkt personlig livsmakt och till lokal utveckling genom det samhällsstöd de får.

Ett exempel hittar vi i Trönö, en kommundel i Söderhamn, där invånarna har gått ihop för att bevara servicen och tillsammans utveckla idéer, verksamheter och nya företag i byn. Trönöbygden Ekonomisk Förening driver en frivillig brandkår, utvecklar idéer om energiförsörjningen, har byavakter, ger ut en egen tidning m.m. Lanthandeln är kvar, minigolfen har fått hjälp att komma igång med verksamheten och ideella krafter har ordnat en liten park mitt i byn. Allt har sin grund i att man samlas i studiecirklar för att sätta sig in i olika frågor, diskutera och planera. Studieförbunden har ett bra kontaktnät och kan anpassa cirkelarna efter behoven på orten.

I januari 1984 föddes idén till en medeltidsvecka på Gotland. Aldrig kunde väl de fyra initiativtagarna från ett av studieförbunden ana att de inledde en tradition som skulle vara in på 2000-talet, engagera tusentals gotlänningar och besökas av närmare 100 000 människor varje år. Många återkommer år efter år för att känna historiens vingslag i Visbys medeltida stadsmiljö. För de flesta besökare varar Medeltidsveckan just en vecka, men för många pågår förberedelserna hela året, ofta i form av studiecirklar. Det historiska intresse som Medeltidsveckan väckt bland gotlänningarna har studieförbunden tagit tillvara genom att erbjuda cirklar i historia, klädsömnad, föreläsningar etc. Studiecirkelformen ger en välbehövlig struktur åt ett arbete där människor möts, utan att känna varandra sedan tidigare. Gruppen träffas regelbundet med en ledare, i en miljö där alla har möjlighet att delta utifrån sina förutsättningar.

I Simrishamn har en grupp människor startat en studiecirkel med syftet att tränga in i de politiska processerna för att se hur de fungerar och att sprida kunskap om detta inte

bara till cirkeldeltagarna, utan också i media och på öppna möten i kommunen. I cirkeln har deltagarna sedan granskat den kommunala beslutsprocessen i tre kommunala ärenden som vållat mycket lokal debatt. De handlade om privatisering av småbåtshamnen och av bad- och fritidsanläggningar i kommunen samt om exploateringen av en strandnära äng. Gruppen har sammanfattat sina slutsatser i ett slutdokument, som har tillställts ledamöterna i fullmäktige. Dokumentet ska också ligga till grund för en politikerdag som studieförbundet anordnar, där demokratifrågorna ska diskuteras i ett öppet samtal mellan politiker och allmänhet. Tanken är att arbetet med demokratifrågorna ska vidareutvecklas, genom att de som varit med i cirkeln i sin tur ska leda cirklar om den lokala demokratin. Förhoppningen är att intresset för att diskutera demokrati och politik ska sprida sig i kommunen.

FÖRDJUPNING OCH MER LÄSNING

Rapporten bygger på en kartläggning av anslagen till studieförbunden i samtliga kommuner. Tabeller där anslagen redovisas nedbrutet per kommun samt andra tabeller som utgör underlag för resultatredovisningen finns att hämta på Folkbildningsförbundets hemsida www.studieforbunden.se

Där finns också fler exempel på hur studieförbunden arbetar med människors livsmakt och med lokal utveckling. De finns beskrivna i Folkbildningsförbundets tematiska exempelsamlingar.